

*О. В. Пащенко,
м. Київ*

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ІНІЦІАТИВНОСТІ ПІДЛІТКІВ У ВИХОВНІЙ ПРАКТИЦІ ДИТЯЧИХ ОБ'ЄДНАНЬ ПРИРОДООХОРОННОГО СПРЯМУВАННЯ

Розглянуто питання формування соціальної ініціативності підлітків у дитячих об'єднаннях природоохоронного спрямування. Визначено мотиви, особливості рівнів сформованості соціальної ініціативності підлітків, готовності підлітків до реалізації власної соціальної ініціативності у дитячих об'єднаннях природоохоронного спрямування.

Ключові слова: соціальна ініціативність, виховання, підлітки, дитячі громадські об'єднання.

Проблема формування соціальної ініціативності підлітків є провідною у колі проблем дитячих громадських об'єднань і організацій. Наш науковий інтерес було спрямовано на дослідження проблеми формування соціальної ініціативності підлітків у діяльності дитячої організації природоохоронного спрямування. Експериментальна робота здійснювалася на п'яти базових експериментальних майданчиках всеукраїнської дитячої спілки (ВДС) „Екологічна варта”: Київська міська організація, Луганська обласна організація, Донецька обласна організація, Одеська обласна організація, Комсомольська міська організація (Полтавська область). У вибіркових діагностичних опитуваннях взяли участь 51 активний учасник Всеукраїнської дитячої спілки “Екологічна варта” віком від 13 до 16 років, з них 38 дівчат та 13 хлопців, що становить 74,51 % та 25,49 % відповідно.

Мета організаційно-пошукового етапу дослідження полягала у з'ясуванні стану дослідженості проблеми в педагогічній теорії та практиці. Зважаючи на те, що логікою дослідження передбачалося порівняння результатів формування соціальної ініціативності підлітків у дитячих громадських об'єднаннях і організаціях різного спрямування, нами було використано уніфіковану методика, розроблену колективом співробітників лабораторії дитячих об'єднань для реалізації комплексної теми НДР.

Метою здійснення діагностичних процедур було виявлення характеру мотивів щодо соціальної ініціативності підлітків, особливостей рівнів сформованості соціальної ініціативності підлітків (ступінь усвідомлення потреби у формуванні соціальної ініціативності, провідні мотиви і цінності, на яких ґрунтується соціальна ініціативність як особистісна якість); виявлення провідних засобів або функціональних цінностей, на які спирається підліток у формуванні соціальної ініціативності, виявлення рівня володіння практичними навичками, готовності підлітків до реалізації власної соціальної ініціативності.

За робоче поняття ми визначили соціальну ініціативність як інтегровану якість особистості, що відображає готовність суб'єкта до самостійного висування, пропагування та практичної реалізації соціально значущої ідеї.

Виявлення характеру мотивів соціальної ініціативності підлітків, яку вони реалізують у своїй життєдіяльності. Аналіз опитування засвідчив, що для 92,32 % респондентів характерно виявлення ініціативності як необхідної

складової активної поведінки, 94,12 % учасників участь у дитячому об'єднанні допомагає розвивати власну соціальну ініціативність. Визначальним фактором для виявлення ініціативи підлітками виявилось: можливість стати більш впевненим, виявити індивідуальність – 47,06 % опитаних респондентів, можливість відчувати задоволення від позитивного результату – 37,25 %, можливість втілити власні ідеї – 33,33 %, можливість позитивних змін – 23,53 %, подобається брати на себе відповідальність – 21,57 %, подобається бути лідером – 21,57 %. Досить висока частка (17,64 %) опитуваних відповіли, що не проявляють ініціативності, з них 5,88 % – через те, що, ймовірно, їх не підтримає колектив.

Результати відповідей на відкрите запитання анкети засвідчили, що ініціативність, на думку підлітків, це “здатність до висловлення власних активних дій, самоврядування та агітація учнів до втілення планів”, “прояв власної ініціативи”, “людина – організатор”. Аналіз результатів відповідей на запитання “Який захід (проект) ви хотіли б запропонувати своєму колективу?” показав, що більшість склали пропозиції справ або проектів, які є традиційними для організації (екологічний проект “Дизайн шкільного подвір'я”, проект “Друге життя дереву”, захід “Бережіть природу”, “Прибери свою планету”, “Струмочок, річечка, ріка” тощо).

Тобто, власного бачення у започаткуванні нової справи дитячого об'єднання підлітки не виявили. Це дає підстави для розроблення таких формувальних впливів, які б спонукали дітей до роздумів, підвищували їхню активність і участь у створенні планів та програм діяльності організації, ініціювали нові ідеї тощо. Такі заходи у ВДС “Екологічна варта” є і активно впроваджуються (метод створення плану заходу “12 кроків вартівня”), але, можливо, недостатньо використовуються у поточній роботі з дітьми.

Виявлення особливостей рівнів сформованості соціальної ініціативності підлітків Учасники опитування визначали якості, найбільш необхідні ініціативній людині. Результати засвідчили, що найактуальнішими вони вважають: відповідальність – 76,47 %, рішучість – 60,78 %, креативність – 58,82 %. Упевненість у власних силах визначило 49,02 % респондентів, оптимізм – 43,14 %, терпіння – 43,14 %, наполегливість – 39,22 %, самостійність – 37,25 %. Більшість учасників опитування (90,2 %) погодилась із тим, що на прояв ініціативності підлітка впливають й інші його якості.

Особливий інтерес для нас становили відповіді на запитання “Без якої якості прояв ініціативності неможливий?” Результати засвідчили, що більшість склали такі якості, як “відповідальність” та “впевненість”. Це збігається з результатами вибору якостей із запропонованих, найбільш необхідних ініціативній людині. Якостями, які заважають підлітку у прояві ініціативності, учасники визначили сором'язливість, нерішучість, невпевненість.

Виявлення провідних засобів або функціональних цінностей, на які спирається підліток у формуванні соціальної ініціативності. Цікаві результати було отримано нами щодо особистої ролі підлітків у дитячій організації (міському, обласному осередку ВДС “Екологічна варта”). Проранжувавши їх, ми отримали таке:

- учасник – 45,10 %;
- відповідальний виконавець – 29,41 %;
- лідер – 17,65 %;
- організатор – 15,69 %.

Можна зробити припущення, що таке відсоткове співвідношення збігається з реальною діяльністю організації. Вважаємо, що 17,65 % респондентів, які визначили свою роль як лідерську, пройшли навчання у “Школі лідера-еколога” яка працює в організації. “Школа лідера-еколога” була створена для розвитку особистості дитини та набуття нею практичних навичок для громадської природоохоронної роботи. Такі школи працюють в обласних і районних центрах, у шкільних осередках “Екологічної варти”. Їхніми основними завданнями є формування лідерських якостей, розвиток умінь та навичок здійснювати просвітницьку та практичну природоохоронну діяльність, розроблення та захист практичних проєктів, спрямованих на поліпшення стану довкілля. Досить високий процент респондентів (11,76 %) визначили свою роль як “ініціатор”, а 5,88 % – “мозковий центр”. Спостерігачами в організації вважають себе 7,84 %, відповідь “інше” обрали 3,92 %. Отримані результати теж дають нам підстави для роздумів щодо формування методики наступного етапу експериментальної роботи.

У колі важливих для з’ясування нами питань було запитання “Чи містять програми, плани діяльності Вашої дитячої громадської організації заходи, які вирішують соціальні проблеми?” 84,31 % респондентів дали ствердну відповідь. Це свідчить про обізнаність респондентів із планами та програмами організації, оскільки всі її програмні документи містять такі заходи. Всеукраїнська дитяча спілка „Екологічна варта” має дві діючі програми діяльності: „Екологічна варта власного майбутнього”, „Програма громадської підтримки молоді, схильної до природоохоронної діяльності”. Розробляються річні плани, розділи яких відображають усі сфери діяльності організації – від організаційної до практичної. План всеукраїнської організації є типовим для місцевих осередків, які на його основі складають власний, додаючи до розділів місцеві заходи.

Оскільки формування соціальної ініціативності підлітків безпосередньо пов’язане з такою важливою якістю, як відповідальність, нас цікавило питання відповідальних за її реалізацію. Було з’ясовано, що більшість підлітків-членів дитячої організації відповідальними за виявлення та реалізацію соціальної ініціативи визначили колектив дитячої організації – 47,06 %, керівника, координатора дитячого об’єднання – 47,06 %, меншою мірою ініціаторів ідеї – 17,65 %. Результати засвідчили, що є коло проблем щодо самоуправління та самоорганізації у дитячій громадській організації. Зокрема, ВДС „Екологічна варта” у програмних документах покладає відповідальність за перебіг справ організації на дітей, дорослі виконують роль координатора. Таке делегування прав дає можливість підліткам відчути значущість власної, дитячої думки, у разі позитивного результату зробленої справи повірити у власні сили і, зрештою, повірити у дієвість дитячої організації. Це теж входить до кола питань для вирішення у наступному етапі науково-дослідної роботи.

Важливими є розроблення і реалізація значущих соціальних проєктів у громаді. Такими проєктами у природоохоронних організаціях можуть бути:

здійснення практичної природоохоронної роботи (акції “Збережи ялинку”, “Наша допомога птахам”, “Первоцвіт”, “Струмочок, річечка, ріка”), створення екологічних проектів “Вирішення регіональних екологічних проблем рідного краю”, просвітницькі природоохоронні кампанії (“Опале листя”, “Обережно, амброзія!”, “Шкода від спалення стерні”, “Обережно, непридатні пестициди!” тощо). Особливим є те, що і практична робота дитячого громадського об’єднання, і просвітницька діяльність спрямовані на вирішення проблем конкретної соціальної групи спільно із практичною допомогою довкіллю.

Література

1. Біла книга національної освіти України / Т. Ф. Алексєєнко, В. М. Аніщенко, Г. О. Балл (та ін.); за заг. ред. акад. В. Г. Кременя; НАПН України. – К.: Інформ. системи, 2010. – 342 с.
2. Особливості формування світоглядної позиції особистості в умовах дитячого об’єднання: монографія / О. В. Безпалько, О. В. Касьянова [та ін.]; наук. ред. Т. К. Окушко]. – Кіровоград: Імекс-ЛТД. – 260 с.
3. Як сформувати світоглядну позицію особистості в дитячому об’єднанні: метод. посіб. / Пащенко О. В., Чиренко Н. В., Чорна К. І. [та ін.]; наук. ред. Т. К. Окушко. – Кіровоград: Імекс-ЛТД. – 200 с.

Т. В. Пещеріна,
м. Київ

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО САМОСТВЕРДЖЕННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ У МАЛІЙ АКАДЕМІЇ НАУК

В статті підкреслено важливість професійного самоствердження старшокласників. На думку автора, Мала академія наук є виховним профорієнтаційним середовищем, в якому створені максимально сприятливі умови для утвердження себе через розкриття власного “Я”.

Ключові слова: самоствердження, професійне самовизначення, Мала академія наук.

Підготовка до праці є головною метою навчання і виховання в наш час. Праця становить для людини потужне джерело пізнання природи і суспільства, а також різнобічного розвитку її особистості. Саме тому, навчально-виховна діяльність школи, позашкільних навчальних закладів, та й самих учнів має бути професійно спрямована. Але, як свідчать дослідження сучасних науковців, профорієнтаційна діяльність середніх навчальних закладів здійснюється переважно в рамках профінформації та профдіагностики. При цьому майже не проводяться професійні випробування, відсутня навчально-виробнича практика у старших класах. Це означає, що реальне середовище, де учень може отримати власний досвід успіхів і поразок у професійно спрямованій діяльності, практично відсутнє. Отже, залишається актуальною проблема створення простору професійного самоствердження для старшокласника.

Самоствердження є основою підготовки старшокласників до майбутньої професійної діяльності, адже воно є однією з потреб, що обумовлює динаміку саморозвитку людини. Суб’єктивне й об’єктивне переплітається в самоствердженні особистості. З одного боку, процес особистісного самоствердження суб’єктивний, оскільки пов’язаний з необхідністю свободи,